

Kraftige patroner kræver forsigtighed

Rigtig mange danske jægere, som driver helt almindelige jagtformer i dag, går ind i jagtforretningen og køber de kraftigste patroner, de kan finde på hylden. Salget af de højtydende og hårdt ladede patroner er steget eksplosivt, siden de kom på markedet.

Cæsar Guerini er en af de producenter, som tager højde for slid på ophænget. Her kan de simpelthen skiftes, og geværet vil være som nyt. Det er på modellen Invictus, som har skudgaranti på en mio. skud, men det gælder næppe, hvis det er en million af de kraftige.

Tekst og foto: Thorkild Ellerbæk

VÅBEN: Vi har spurgt nogle danske bøssemagere, hvad de mener om den udvikling, og der er fuld enighed hos de professionelle om, at jægerne løber en stor risiko med deres geværer ved at bruge kraftige patroner.

Men som bøssefører Kristian H. Petersen, vaabensmeden.dk, ironisk siger: – Indførelsen af disse patroner er det bedste, der er sket for bøsseførelsesfaget siden omstillingen fra bly til stål.

Han er helt på linje med andre bøssemagere, som alle kan fortælle om skader og slid på selv helt nye geværer i en størrelsesorden, de ikke har set før.

Anders Kronborg, kronborggrave-ring.dk: – Jeg fraråder altid brugen af

hypersteel og tilsvarende i dobbeltløbede våben. Jeg har efterhånden loddet en del løse skinner på våben, hvor de kraftige patroner har været brugt.

Derudover slider de unødigt hårdt på lukketøj og baskyle. Det er ikke prisen værd for de få ekstra gram hagl, man får med sammen med lidt ekstrem hastighed.

Brian Lauridsen, Stauning: – Jeg er ikke fortaler for disse patroner, de er simpelthen for hårde ved våbnene og laver unødigt slid på løb og låse.

Find en patron med et moderat tryk og et godt skudbillede, så er man 10 gange bedre stillet end med de der kraftige patroner, der skyder grimt og sjældent rammer vildtet med mere end et enkelt eller to guldhagl.

Per Langvad, plguns.dk: – Jeg ser ofte geværer, som er blevet helt unødigt skadet af for kraftige patroner. Lukketøj med sideknaster eller med helt almindelig tværbolt bliver slidt. I nogle tilfælde opstår der slør efter få hundrede skud.

Der kommer også tit en sæk (udposning) lige før choken af samme årsag.

Løse sigteskinner eller sideskinner er heller ikke ualmindelige, men heldigvis har jeg ikke set deciderede løbssprængninger pga. brug af for kraftige patroner.

Peter Agerbo, VåbenXperten: – De ødelægger meget mere, end de gavner, men folk er åbenbart af den tro, at de er meget bedre, hvilket jeg personligt ikke synes. Jeg ved ikke, hvad det er

med fo
ger".
Peg
heller
ikke n
fekten

Hast
Uden
teknis
udvikl
vede l
at patr
et (m/
nuft i,
levede
stålha
er bec

Has
fra om
Ser
for at
hastig
men v
miste
Der
dag, a
mere)
ber 12

Spø
patro
vi anl
patro
relse
ladni
og 45
tron t

Stor
Kigg
dansk
trone
sig ud
var n
ducer

Ku
er", o
kasse
Pro
der s
dens
skal
også
spør
vere
cent

Ove
En a
ikke
chok
erne
man

med folk og hårde patroner, måske en lille "potensforlænger".

Pegefingrene løftes i enighed af bøssebarerne, og der er heller ikke megen tvivl hos andre våbeneksperter. "Det er ikke nogen god ide at skyde med de kraftige patroner, og effekten er i hvert fald slet ikke risikoen værd."

Hastighed fremfor alt

Uden at vi skal gennemgå haglpatronernes historiske og tekniske udvikling, er der ingen tvivl om, at denne del af udviklingen startede med stålhaglpatronerne. Dengang lavede lovgiverne en streg på hastighedsmåleren, som sagde, at patroner til jagt skal gå med mindst 400 meter i sekundet (m/s). Det var der på daværende tidspunkt en hel del fornuft i, bl.a. fordi de første stålhaglpatroner mildt sagt ikke levede op til de evner, man havde regnet med. Men i dag er stålhagl generelt i en kvalitet, så enhver snak om, at det ene er bedre end det andet, bør være lagt i glemmebogen.

Hastigheden i stålhaglpatroner er lige så langsomt steget fra omkring 400 m/s til et godt stykke over 500 m/s.

Ser man ballistisk på det, er der ikke nogen begrundelse for at øge hastigheden. Selvfølgelig er det langt hen ad vejen hastigheden i en patron, som er måleenheden for effekten, men vi skal huske på, at en haglsværm endog meget hurtigt mister hastighed.

Den udbredte opfattelse og filosofi hos mange jægere er i dag, at en gedigen 76-mm patron med 36 gram hagl (eller mere) i størrelse 2 er en rigtig god patron. Vi taler om kaliber 12.

Spørger man eksperterne, siger de, at den mest effektive patron til (fugle)vildt i Danmark med de skudafstande, som vi anbefales at bruge, er en "normalladet" 70- eller 76-mm patron med 28 gram hagl i størrelse 4-5-6. Dog haglstørrelse 1-2 og 28-32 gram til edderfugle og gæs. Med normalladning menes en patron med en hastighed på mellem 400 og 450 m/s. Hvis man omregner en 28-grams stålhaglpatron til bly, svarer det til en 36-grams blypatron.

Stort udvalg af de hurtige

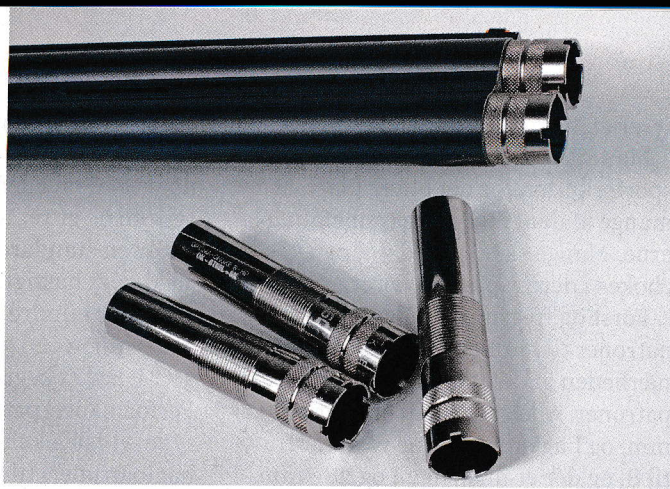
Kigger vi på hylderne i en ganske almindelig, velassorteret dansk jagtforretning, vil der stå kassevis af de kraftige patroner. Det er ikke, fordi der er enkelte mærker, som skiller sig ud. De er faktisk allesammen leveringsdygtige, men det var nok amerikanske Winchester og Remington, som introducerede de hårde i klassen.

Kunderne spørger efter "de bedste og de kraftigste patroner", og uanset risikoen falder valget næsten altid på et par kasser af de kraftige.

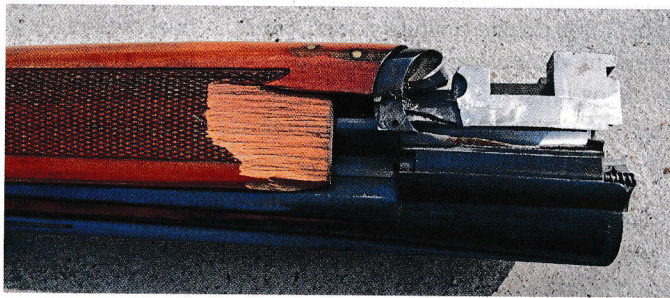
Producenterne af patroner, uanset hvor i verden de befinder sig, har alle kraftige patroner i sortimentet. Der er tendens til, at hastigheden skal være så høj som muligt, der skal være så mange hagl som muligt, og haglstørrelsen skal også være så stor som muligt. Det er selvfølgelig efterspørgslen, som får producenterne og forhandlerne til at levere varen, og eftersom man kan konstatere, at alle producenter er med, hænger det jo sammen med, at de sælges.

Over 1/2 choke giver skader

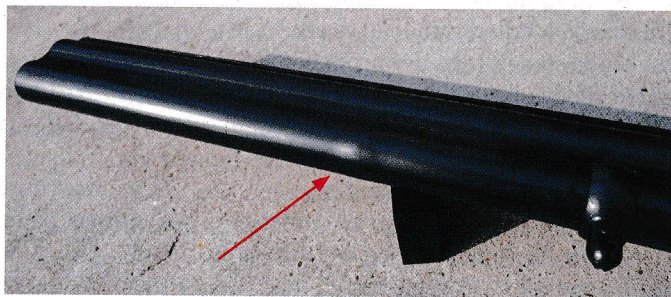
En anden faktor, som spiller ind, når selv helt nye geværer ikke kan tåle mosten fra de kraftige patroner, er valget af choke. Jeg har i de sidste mange år læst brugsvejledninger til alle de geværer, jeg har testet. Det er blevet til mange, lige fra helt billige tyrkiske over/undere til meget

Jo længere choken er, jo stærkere er den. Erfaringerne viser, at hvis en choke er lang, som det er moderne lige nu, så mindskes risikoen for en sæk ved indsnævringen i løbet. Altså medmindre, der er tale om overbelastning.

Her er det synligt for enhver, at det er gået galt. For meget tryk iammeret har simpelthen fået det ellers kraftige materiale til at revne. Det er ikke så almindeligt, men det sker, og det kan få alvorlige konsekvenser for skytten.

En sæk er svær at fotografere, og bøssebarerne fortæller, at den også er svær at se - i hvert fald for dem, der ejer geværene. :-)
Sådan ser en sæk ud. Det er en af de skader, bøssebarerne ofte ser, når der skydes med kraftige patroner og for tætte chokes. Det er ikke direkte livsfarligt, men det er en skade, som skal vurderes af en bøssebarer, så snart den er synlig eller mærkbar. Det er for det meste tæt på chokens bagende, men kan også findes længere inde på løbet.

dyre italienske eller spanske geværer.

En ting går igen i samtlige disse vejledninger, og det er, at der ikke må skydes med stålhagl med chokes over 1/2. Det er så lidt mærkeligt, at der i alle kasser ligger flere chokes, også 3/4 og 1/1, men det skyldes jo, at geværene kun sjældent pakkes direkte til danskernes stålhagl. Det står der sort på hvidt, og det har selvfølgelig en grund, nemlig at uanset om det nye gevær er testet til stålhagl og tryktestet, så må der ikke bruges mere end 1/2 choke.

Husk også, at tryktesten, som er obligatorisk, egentlig blot er prøvning eller affyring af meget kraftige patroner, som går op til/over trykprøvens krav om 1.310 eller 1.370 bar. Men det er altså kun de 10 patroner, trykprøveren

> fyrer af, der sikrer underskriften.

Man skal ikke snakke med mange sportsskytter, før det bliver klart, at mange af dem ikke følger anbefalingerne. Mange skyder med 3/4 og 1/1 chokes i deres sportsgeværer.

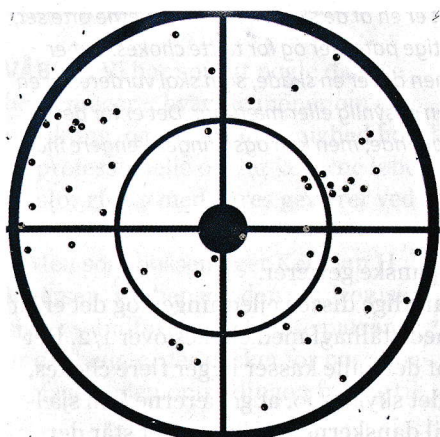
Først og fremmest er det vigtigt, at patroner til lerduer slet ikke kommer i nærheden af det, vi her kalder kraftige patroner. Alle sportspatroner er 70 mm, og haglstørrelserne varierer fra 5 til 8, og der er mellem 24 og 28 gram hagl i patronen. Udgangshastighederne på sportspatronerne er så lave, at de er udenfor risikozonen.

Jeg har dog set et høj kvalitetsgevær med 1/1 chokes, som har fået en sæk i løbet efter mange tusinde skud. Det er sjældent, der opstår skader ved op-hæng og lukketøj. Når det sker, er det egentlig meget naturligt slid efter måske 100.000 skud.

Sådan udregnes belastningen

Der findes et internationalt regelsæt for produktion af ammunition. Det er udarbejdet af sammenslutningen CIP, som er en international kontrolorganisation med frivillige medlemmer, hvad angår ammunition og våben. Der er lige nu 14 medlemmer – men ikke Danmark. Medlemslandene er udelukkende steder, hvor der produceres enten våben eller ammunition.

CIP kan ikke pålægge lande eller for den sags skyld producenter at følge deres retningslinjer, men der er mange, som alligevel skeler til dem, og flere af de bøsse magere, jeg har talt med, anbefaler CIP-reglerne.

Sådan ser skudbilledet ud, når der puttes en af de heftige i kammeret på 50 meters afstand. En 42-grams patron i 86 mm med hagl nr. 2. Det er den omtalte "Peters" Baikal med fuld choke. Det er der ikke megen effekt i, eller som en af bøssemagerne siger det: "Haglens begynder at strinte."

CIP's vejledninger er ganske detaljerede, og det giver mening at fremhæve nogle af dem i denne sammenhæng, selvom de er ret tekniske.

For en standard kaliber 12 patron gælder, at hastigheden skal være 400 m/s eller mindre, og haglene må ikke være større end 3,25 mm.

CIP har et begreb, de kalder High Performance-patroner (det er den type, vi i dag kalder almindelige stål-haglpatroner) til 70 mm i kaliber 12. De må kun bruges i våben, som er godkendt til stålhagl eller rettere produceret til stålhagl. Det er typisk nyere haglgeværer. Her må patronen gå ud med maks. 430 m/s, og haglene må ikke overstige fire mm. Det er også her, CIP slår fast, at i den klasse må man ikke bruges chokes tættere end 1/2 boring.

CIP indregner også begrebet momentum, som er en målefaktor for den påvirkningskraft, patronerne har på våbnet (momentum = haglmassen x hastigheden, målt i Newton-sekunder (Ns)). Det udregnes ved at gange vægten af haglene med udgangshastigheden i meter i sekundet.

CIP's øvre grænse for moderne stål-haglpatroner ligger på omkring 14 Ns.

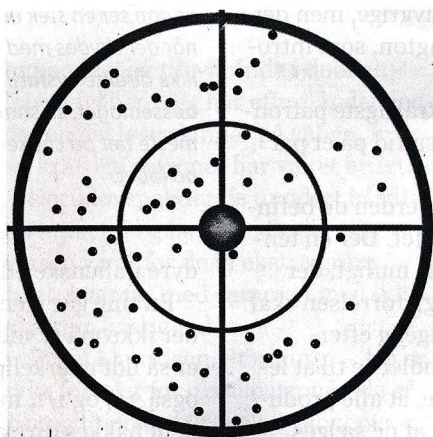
30-g hagl - 425 m/s = 12,75 Ns

34-g hagl - 425 m/s = 14,45 Ns

40-g hagl - 425 m/s = 17,0 Ns

Så vi er ret hurtigt deroppe, hvor det begynder at påvirke geværet på slid-delene.

Tager vi de samme tre haglladning-

Skudbilledet med en mere almindelig jagtpatron med 32-grams hagl i 70 mm. På 50 meter får man et meget bedre skudbillede med mange flere hagl indenfor den del af skiven, hvor de fleste hagl i realiteten rammer.

En fin gammel J.P. Sauer, som de fleste ved "kan klare det hele". Ja, men ikke hvis patronvalget sniger sig meget over 400-450 m/s i 70 mm. Det er den simpelthen – trods sin gammeltyske oprindelse – ikke bygget til. Og i øvrigt er mange af dem med ret tætte chokes, så de skal i hvert fald bores ud til maks. 1/2 choke.

er og hæver hastigheden til 450 m/s, er påvirkningen henholdsvis 13,50 Ns, 15,30 Ns og 18,0 Ns.

Hæves hastigheden op til de hastigheder, vi kender i dag, er det oplagt, at momentum øges meget, hvilket forklarer en del af problemerne med disse patroner i geværene.

Chokes kan ødelægge det hele

Den anden del af problematikken med de kraftige patroner er de chokes, der ofte bruges med disse patroner. Diskussionen om chokes i haglgeværer er evigt rullende. Våbeneksperter, skydeinstruktører, bøssemagere og erfarne jægere har indimellem ret så forskellige bud på, hvad der er godt og skidt.

Her vil vi lade bøssemagerens synspunkter uddybe problematikken i forbindelse med de kraftige patroner.

Brian Lauridsen: – Anerkendte producenter har meldt ud, at 1/2 boring eller 0,5 mm indsnævring er det, de vil garantere, deres våben kan holde til.

På jagt og skydebaner ser man så mange, der skyder med 3/4 til 1/1 eller 0,75 mm til 1,0 mm i indsnævring. De kan ikke skyde med andet – siger de.

Jeg har til dags dato ikke set våben, der skyder nævneværdigt bedre med en boring over en 1/2 trangboring.

Det, d
en er l
Ved
kant i
værste
Jeg
tyske
hinan
af dis
Jeg
for hå
Find e
så er
Kris
ring e
lingen

Risil
Kons
hvad
Der
yders
Mir
amer
krafti
skudl
Me
get ve
anbef
36 g.
Per
man
er væ
afhæ
Stå
rialer
brug
Sna
er. M
rette
Jeg
have
– ing
gang
De
dækn

S
JU
BA
kr.
em

Det, der sker, er, at haglene begynder at strinte, og dækningen er håbløs.

Ved den hårde boring vil der med tiden blive banket en kant i trangboringen, og det giver sække i munden eller i værste fald en løbssprængning.

Jeg har viden om Beretta A400-automater, Baikal o/u og tyske våben, der har fået sække i løbene eller er faldet fra hinanden, så det er hele spektret af våben, der tager skade af disse nye kraftige patroner.

Jeg er ikke fortaler for disse patroner, de er simpelthen for hårde ved våbnene og laver unødigt slid på løb og låse. Find en patron med et moderat tryk og et godt skudbillede, så er man 10 gange bedre stillet.

Kristian H. Petersen: – Vi anbefaler aldrig mere trangboring end 1/2. Dette er i øvrigt i tråd med Brownings anbefalinger, som kan læses på deres chokes.

Risiko ved hård trangboring

Konsekvenserne ved for hård trangboring er, at du vil få, hvad vi kalder en "sæk" i løbet lige bag trangboringen.

Denne kan udvikle sig til en sprængning, men det er yderst sjældent.

Min erfaring ved skudtest på papir er i øvrigt, at selv de amerikanske special chokes, der lover at kunne holde til de kraftigste patroner ved 1/1 boring, giver meget dårlige skudbilleder.

Med stål er min erfaring således, at man aldrig opnår noget ved at gå over 1/2 boring. Ønsker man bedre dækning, anbefaler jeg derfor at gå op i haglmængde. F.eks. 32 eller 36 g.

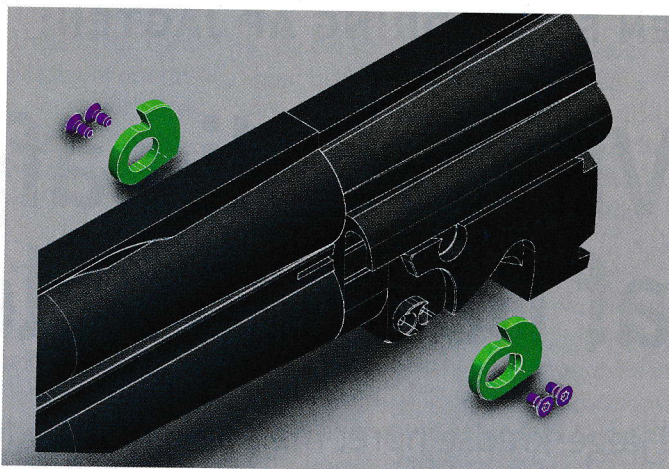
Per Langvad: – 1/2 boring er generelt maksimum, når man skyder med stålhagl til jagt. Dog vil mere åbne boringer være nødvendige, hvis man vil undgå skader på løb – det afhænger helt af våbenmærke og model.

Stålhagl samler normalt hårdere end hagl af andre materialer, og der er sjældent ekstra effekt eller gevinst ved at bruge strammere chokes til almindelig jagt.

Snarere tværtimod. De kan ofte give dårligere skudbilleder. Man skal huske på, at et jævnt dækkende skud på den rette afstand dræber vildtet bedst.

Jeg mener, at man øger sin risiko for anskydninger ved at have en hård tæt kerne i skuddet omgivet af få "strinthagl" – ingen er jo i stand til at ramme med kerneskuddet hver gang.

Der kan laves en ganske enkel test for at vise forskellen i dækning med forskellige patroner (og chokes). Her vil en-

Sideophæng/sideknaster på en over/under, hvor de hårde patroner slider meget. Er der kommet slør, er det vigtigt at få det rettet så hurtigt som muligt. I de fleste tilfælde kan ophænget skiftes, så geværet bliver stramt igen.

hver på forskellige skudafstande kunne se, hvordan haglene fordeler sig på skiven. Fortællingen om, at "min gode ven Peter kan skyde en gås på 50 meters afstand med sin gamle Baikal med fuld choke og mange gram store hagl" kender nogle af os nok. Måske ikke kun om gæs, men også om ænder, duer og fasaner.

Jeg testede udsagnet lige efter ordvalget, og billedet af skiven med Peters favoritvåben og patron tegner rigtig nok et billede af, at der er en chance for, at et enkelt hagl rammer gåsen i hovedet, så den dør, men de fleste hagl er forbi og ude i zonen for anskydning. Det er de hagl, bøsseammerne kalder "strinthagl". Og denne skivetest viser intet om, hvor megen effekt haglene har mistet ude på 50 meter.

For god ordens skyld kan skiven sammenlignes med haglfordelingen med en 32-grams standard jagtpatron str. 5/70 mm. Samme afstand, men et noget pænere skudbillede.

"Jamen, jeg har da altid skudt med 3/4 boring i mit gevær og der er ikke sket noget ..." Det udsagn er vel heller ikke ualmindeligt blandt jægere. Men det er ofte dem, som afleverer geværet i forretningen eller hos bøsseammeren uden at kunne forstå, at de helt bogstaveligt har overbelastet geværet. Jeg er overbevist om, at de færreste vil køre tværs over landet i tredje gear med 130 km/t på motorvejen i deres nye bil og så tro, at den holder frem til næste 20.000 km serviceeftersyn.

thorkild@ellerbaek.eu

STUMP JUMPER BACKPACK
kr. 599,-

SG880(D)-18M
KLAR TIL BRUG INKL. 3 MDR ABONNEMENT
kr. 2599,-

DAN gate DK
SG520(D)-16M
KUN 999 KR.

email: info@dangate.dk